

Píše Ivo Habán

(E*forum, 22. 09. 2021)

Grafik a ilustrátor **Hugo Steiner-Prag** výrazným způsobem formoval podobu knižní kultury první poloviny 20. století, a to v rozsahu dalece přesahujícím horizont českých zemí. Je spojen jak s magickou atmosférou předválečné Prahy a literárním okruhem Maxe Broda, Gustava Meyrinka a Franze Kafky, tak s meziválečnou produkcí. Podobně jako v případě řady dalších německy hovořících umělců, spisovatelů a intelektuálů z Čech, Moravy a Slezska poznamenaly dosavadní tuzemskou recepci jeho díla etnicita a rovněž jeho židovství. Jak Steinerova příslušnost k německy hovořícímu prostředí, tak jeho mezioborové působení jej na dlouhou dobu postavily do pozice osobnosti, o níž se sice v odborných kruzích vědělo, ale na výraznější zhodnocení a zařazení do kontextu dobové kulturní scény českých zemí doposud spíše čekal.

Komplexnímu obsáhnutí Steinerova uměleckého odkazu dlouho nenahrávala ani šíře jeho aktivit. Ačkoli se prosadil jako ilustrátor a designér knih, je třeba respektovat jej stejně tak jako suverénního umělce – grafika, malíře a rovněž jako pedagoga. Hugo Steiner-Prag zkrátka aktivně zasáhl do více oborů a každý z nich může ze své perspektivy směle pracovat s určitou částí jeho díla. Vzhledem k internacionálnímu rozměru jej lze vnímat především jako pražského Evropana. Je tedy logické a z pohledu české kultury velmi záslužné, že se dočkal monografického zpracování přístupného i českým čtenářům.

Nelehkého úkolu vydat se napříč výtvarnou a literární scénou, knižní produkcí i různými okultními záležitostmi se ujal **Pavel Růt**, který ve spolupráci s překladatelem Radkem Charvátem a redaktorem Davidem Veselým připravil pod hlavičkou nakladatelství Arbor vitae dvojjazyčnou monografii. Skutečnost, že kniha vyšla právě u Arbor vitae, není nijak překvapivá a jen potvrzuje dlouhodobý zájem nakladatele Martina Součka o propagaci německočeské vizuální kultury jako nedílné součásti dějin českých zemí. Je třeba zdůraznit, že kniha nepředstavuje jen samostatný projekt, realizovaný s podporou Ministerstva kultury České republiky a Česko-německého fondu budoucnosti. Zájem Pavla Růta o Steinerovo dílo obsáhnul i kurátorskou rovinu – kniha volně doprovodila výstavu uspořádanou v Galerii Smečky.

Napsat jako jeden autor moderní monografii není nikdy snadné zadání. Ať už co se týče atraktivního podání textů, tak s ohledem na objem práce nezbytné na zmapování v tomto případě velmi rozsáhlého díla. Pavel Růt zvolil tradiční, konzervativní podobu, kdy důsledně chronologicky předkládá životní příběh umělce prokládaný ukázkami jeho tvorby. Monografie neobsahuje žádnou předmluvu ani doslov, které by blíže ozřejmovaly autorovy motivace, metodologii či nakladatelský záměr. Čtenář tak první

větou vstupuje přímo do životního příběhu umělce od momentu jeho narození a konstelace rodinných poměrů a je jím postupně veden až k jeho konci. Tato až beletristická sevřenost je ještě zvyrazněná absencí obsahu, která místy vede k zvědavému listování knihou a automaticky předpokládá lineární čtení.

Příběh Hugo Steinera-Prag je rozčleněn do pěti kapitol, které na sebe plynule navazují. Nejrozsáhlejší z nich mapuje počáteční Steinerovo tvůrčí období na přelomu století v Praze, odehrávající se v kontextu uskupení Jung-Prag a Verein deutscher bildender Künstler in Böhmen. Následuje období od roku 1902, kdy Steiner odešel do Mnichova, poté do Barmenu a Lipska. Zde již působil jako pedagog, záhy se etabloval na knižním trhu a dočkal se také prvních samostatných výstav. Samostatný oddíl je vyčleněný práci pro kultovní knihu Gustava Meyrinka *Golem*, která vyšla ve Steinerově grafické úpravě a s jeho litografiemi v roce 1916. *Golem* se dočkal mnoha dalších vydání, jejichž podobu umělec ovlivňoval. Závěrečná kapitola sleduje meziválečné úspěchy ve Výmarském Německu, kde Steiner působil jako umělecký ředitel nakladatelství Propyläen, až po jeho pronásledování nacisty a pálení jeho knih. Závěr pak přibližuje aktivity spojené s pražským pobytem v letech 1933 až 1938, kdy vedl dílnu knižního umění Officina Pragensis, a následnou emigraci do Švédska a USA.

Pavel Růt udržuje po celou dobu věčný tón a příjemný odstup. S trpělivostí nestranného vypravěče předkládá jednotlivá fakta ze Steinerova života a s velkým přehledem je zasazuje do širších společenských souvislostí. V tomto ohledu se mu zdá být nejbližší období konce 19. století a první dekády 20. století, jemuž je i co do širší kontextuálních úvah věnována největší pozornost. Autenticita výkladu je zvyrazněná citacemi písemných pramenů – dobové produkce či osobní korespondence – pomocí nichž jsou dokresleny Steinerovy vztahy např. k básníkovi Paulu Leppinovi či grafikovi a malíři Emilu Orlikovi. Autor se velmi dobře orientuje jak v historii pražské (nejen) německy psané literární scény přelomu století, tak v oblasti zednářských lóží, problematiky okultismu a psychoanalýzy. Stává se tak přívětivým průvodcem atmosférou magické Prahy, která s povahou Steinerova díla úzce koresponduje. Dílčí nepřesnosti lze nalézt v některých pasážích týkající se výtvarné scény (např. na s. 58 píše v souvislosti s rokem 1908 o vystavujících umělcích Metznerbundu, ten však vznikl až v roce 1920), ale vzhledem k celkovému záběru textu se jedná o nepřesnosti marginální. Za podstatnější slabinu lze z badatelského pohledu považovat někdy dosti benevolentní používání poznámkového aparátu, který se vyskytuje spíše střídmě. To se týká např. i velmi zdařilé analýzy společenské diferenciacce a vztahu k židovství u německy hovořící části společnosti v Praze a v regionech v závěru 19. století, která patří k jednomu z nejzajímavějších míst knihy. Některým informacím nebo tvrzením by zkrátka odkaz na zdroj či srovnávací materiál pomohl. Nestandardně působí rovněž číslování poznámek, které na každé nové straně začínají vždy znovu od čísla jedna. Vzhledem k širokému spektru zahrnutých informací a jmen je z uživatelského hlediska rovněž škoda, že kniha postrádá jmenný rejstřík.

Již z velkorysého formátu je zřejmé, že snahou bylo především udělat krásnou knihu. Napomáhají tomu více než dvě stovky reprodukcí, představujících reprezentativní

vzorek Steinerova díla jak na poli knižních ilustrací a volného umění, tak i užitě grafiky. Výpovědní hodnota reprodukcí děl volného umění je z badatelského pohledu místy oslabená absencí uvedení zdroje, ale pro vyznění knihy toto není rozhodující. V případě ukázek knižní tvorby je možná trochu škoda, že nikde není zachycena žádná z knih Hugo Steinera-Prag jako artefakt v trojrozměrném pohledu, protože právě i tento aspekt by mohl být u tématu knižní vazby zajímavý.

Technický aparát v zadní části zahrnuje výběrovou bibliografii Steinerem upravených či ilustrovaných titulů. Ta obnáší úctyhodný seznam více než čtyř set(!) položek, u mnoha z nich je doplněn počet autorových ilustrací či grafik. Monografie přináší i výběrový seznam publikací obsahujících texty a grafické příspěvky týkající se praxe a teorie knižního umění či knižních výstav od Hugo Steinera-Prag. Bibliografie dále obsahuje přehled literatury, seznam více než třech desítek esejů o umělci publikovaných v časopisech a knihách, soupis výstavních katalogů a seznam zmínek o ocenění Steinerových děl. Vzhledem k takto rozsáhlému heuristickému výstupu je škoda, že text neobsahuje žádnou úvahu nad dosavadní recepcí Steinerova díla v německém prostředí (Irene Schlegel: *Hugo Steiner-Prag: sein Leben für das schöne Buch*, Memmingen: Ed. Visel, 1995). Převážná část odkazů v textu směřuje k pozůstalosti Huga a Eleonory Steinerových dostupné v digitálním archivu Leo Baeck Institute.

Navzdory dílčím výhradám technického typu je monografie *Hugo Steiner-Prag* jistě krásná a čtivá kniha, která nás nad příběhem umělce současně zasvěceně provází nakladatelským světem německy hovořící scény. Pavlu Růtovi se podařilo v rámci daného rozsahu shromáždit vše podstatné k životu a dílu umělce a navrácí jej důstojně do příběhu kulturních dějin českých zemí.

Pavel Růt: *Hugo Steiner-Prag*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2018, 152 s.

www.ipsl.cz